

hans jämförelse mellan begreppen historia och minne hävdar hon vikten av att bevara en del av de övergivna industriområdenas byggnader som betydelsefulla spår i städernas sökande efter ny identitet.

I den avslutande artikeln står arbetet som ideologi och idé i centrum. Lars Magnusson diskuterar här de stora makrohistoriska frågorna om hur ekonomiska och sociala förändringar har påverkat förhållandet mellan parterna på arbetsmarknaden och de sociala relationerna i arbetslivet. Han menar att krisen på 1920- och 30-talen ledde till att "den svenska modellen" skapades och att krisen på 1970-talet var början till dess upplösning. Han beskriver upprinnelsen till Saltsjöbadsavtalet 1938 och förklarar vilken betydelse detta hade för den snabba ekonomiska och sociala utvecklingen i Sverige under efterkrigstiden, och varför den strukturella krisen under 1970-talet kom att urholka den svenska modellens legitimitet hos arbetsgivarna, vilket ledde till deras ensidiga uppsägning av det centrala partssamarbetet i början av 1990-talet. I avslutningen undrar han vad som krävs för att arbetsmarknadens parter skall omförhandla kompromissen från 1930-talet. Ett sådant samtal mellan LO och Svenskt näringsliv påbörjades 2008, men avbröts i mars i år framför allt på grund av arbetsgivarnas alltför långtgående krav på inskränkningar i lagen om anställningsskydd. En sådan kompromiss hade blivit ett nederlag för hela fackföreningsrörelsen.

Som jag hoppas har framgått är *Arbete pågår* en mycket splittrad eller, mer positivt uttryckt, omväxlande bok om arbete, både vad gäller ämnen, undersökta tidsperioder och analytiska angreppssätt. Så blir ju ofta fallet med antologier som ställts samman som vänböcker till någons bemarkelsedag. Här är det vem som skriver, författaren, som är det viktiga, och inte vad som skrivs, ämnet, även om redaktörerna säkert också har haft ämnena i åtanke vid urvalet. Den positiva sidan med denna typ av antologi är att man som läsare överraskas av den mångfald som är möjlig inom historiskt orienterad arbetslivsforskning, som man sannolikt inte annars hade kommit i kontakt med, vilket både ger ny kunskap och nya idéer. Jag är övertygad om att alla som är intresserade av svensk historia och av arbetslivet i stort kommer att finna flera av artiklarna väldigt intressanta. För min del gäller det framför allt de mikrohistoriska bidragen, där man kommer nära människorna, som de som skrivits av Dag Avango & Anders Houlitz, Bo Larsson, Anna Götlind & Helena Kåks samt Anders Björklund, men det gäller även flera andra som Lars Magnussons avslutande artikel, som visar makrohistoriens betydelse för mik-

rohistorien. Särskilt dessa artiklar har för mig fungerat som inspirationskällor och har dessutom bidragit med många tips på böcker jag måste läsa, även av den hyllade Maths Isacson själv, som jag hittills försummat. Götlind och Kåks *Handbok i konsten att skriva mikrohistoria* kanske dessutom vore något för grundkurserna i etnologi, för att stärka den historiska traditionen i ämnet som idag till stor del har gått förlorad. De teman och ämnen som jag tycker kommer fram för lite i antologin är arbetets betydelse – varför vi arbetar med det vi gör, det industriella arbetets villkor och arbetet i staden samt ett tydligt klassperspektiv. Bokens viktigaste bidrag är att den gör oss uppmärksamma på betydelsen av forskning om arbete samt hur olika discipliner kan tillföra olika aspekter och perspektiv på arbetet, dess mönster och miljöer som tillsammans befruktar helheten. Boken visar att människors produktion är minst lika intressant att studera som deras konsumtion. Arbetet är ju konsumtionens förutsättning och grunden för de klassmässiga kulturella processer som vi alla är en del av. Fortfarande pågår vårt arbete och det lär pågå så länge människan finns, i en eller annan form.

Björn Ohlsson, Göteborg

Mediernas kulturhistoria. Solveig Jülich, Patrik Lundell & Pelle Snickars (red.). Mediehistoriskt arkiv 8. Statens ljud- och bildarkiv, Stockholm 2008. 375 s., ill. ISBN 978-91-88468-03-1.

Det här är en helgjutet och väldigt intressant bok. Men det kan sägas först då känslorna svalts efter att man har låtit sig luras för jag vet inte vilken gång i ordningen. *Mediernas kulturhistoria* är antologins namn. Och man tänker sig att man ska få ta del av en sammanhållen och systematisk framställning av just detta, från hållristningar till Facebook. Att man aldrig lär sig! Antologier är ju inte beskaffade på det sättet, det tycks ha att göra med själva genrens, eller i alla fall dess produktionsvillkors, grundförutsättningar. De består aldrig av delar som bildar ett välintegrerat och i förväg i detalj uttänkt helt, även om de ofta vill låtsas det. När delarnas relation till varandra ska sammanfattas görs spretigheten till en poäng. Inledningen till den här antologin formulerar denna variant: "Sammantaget visar artiklarna att mediehistoria inte är en monolitisk kategori utan kan förstås och beskrivas på en rad olika sätt." Jo, så är det säkert.

Men – visar det sig när man tänkt efter ett tag – så

illa var det inte alls den här gången. Det finns nämligen någonting annat som håller samman boken. Visserligen inte något fullt så fast som den systematiska historiegenomgången, men nästan. Och detta andra gör så till slut namnet välmotiverat. Bokens artiklar delar nämligen vissa teoretiska utgångspunkter, som diskuterades igenom av författarna vid en konferens i Vadstena 2007. En av dessa är framsprungen ur ett behov av en historiserad medieforskning. Den historisering som efterlyses är inte den där olika former och faser avlöser varandra vid preciserade tidpunkter. Det är i stället i hägnet av Foucaults genealogibegrepp som man vill undersöka hur nya och gamla medier kan samverka med varandra över tid. Därvidlag har man hjälp av en annan teoretisk utgångspunkt, nämligen ett brett mediebegrepp som innefattar det mesta av kommunikationsteknisk art som producerar, magasinerar och distribuerar mening och information. En tidning, en bok och en film gör förstås det – det är alla överens om – men det gör också, i detta breda perspektiv, t.ex. de samlingar av afrikanska föremål som döljs för offentligheten i Etnografiska museets källare (som Lotten Gustafsson Reinius diskuterar), designade vardagsföremål (Torsten Weimarck) och de olika iscensättningarna av Joséphine Baker under den afroamerikanskfranska stjärnans långa karriär (Ylva Habel). Mediebegreppet diskuteras yvigt och engagerat, men faktiskt utan att jag blir helt säker på om man kommer fram till en för boken gemensam definition.

Den historiska ingången är också *kultur*historisk. Inte i traditionell bemärkelse; här härleds släktbanden till den 1980-talets ”kulturella vändning” som också framfödde den numera gamla nya etnologin. I detta mediehistoriska sammanhang hamnar representationsbegreppet i centrum, på ett ömsom gillande, ömsom kritiskt sätt. I de senare fallen gäller missnöjet representationsperspektivets upptagenhet vid generella stereotyper till men för uppmärksamheten på mer eller mindre medvetet spel med tecken och symboler och på att begreppet skymmer den materiella kulturen, eller kanske rättare den materiella kulturens meningsbärande aspekter.

Historisering, således, och medier och kultur. Bokens namn är alltså inte så löst påklitrat som man kan få för sig. Men nu ska det i och för sig sägas att det teoretiska intresset är ojämnt fördelat mellan de olika artiklarna. Somliga vandrar mycket långt in i den världen, andra är nästan helt fria från explicita teoretiska utvecklingar. Samtidigt är det emellertid så att inte ett ord sägs, i alla fall vad jag kunnat se, som går på tvärs eller över huvud taget avviker från bokens övergripande teoretiska

perspektiv. Så här tycks ett grundläggande samförstånd finnas och detta trots att författarna har sin hemvist i skilda discipliner, som idé- och lärdoms historia, litteraturvetenskap, etnologi, konstvetenskap, filmvetenskap, historia och journalistik.

Alla artiklar är ytterst väl skrivna, vältänkta och presenterar analyser som för läsaren långt bort från det ytliga och självklara. Jag märker att jag fångas mest av de artiklar i vilka teorin har en mer tillbakaskjuten plats. Jag undrar varför. Kan det vara så att det lärorika och insiktsbringande framträder tydligare, rent av *drabbar* tydligare, när teoretiskt buller och bång tonas ner till ett minimum? Att det senare liksom ställer sig i vägen för det förra och uppmanar läsaren att hålla sina känslor i schack. Det är förmodligen bra när det gäller vissa känslor. Men sedan finns det också de känslor som ger energi åt nyfikenheten på de mer intrikata empiriska sammanhangen. Och de ska möjligen inte alls dämpas utan stimuleras.

Jag vet inte. Kanske är denna upplevelse specifik för en (viss typ av) etnolog(er)? Dock vet jag två saker: de ”icke-teoretiska” artiklarna är inte ateoretiska. I dem är snarare teorin lokaliserad till undertexten och man tvivlar aldrig på att författarna skulle kunna besvara vilken teoretisk fråga som helst som riktades till dem. Och de ”teoretiska” artiklarna är aldrig koketta och tomt gestikulerande utan framsprungna ur ett välmotiverat, inträngande och sofistikerat tankearbete som gör dem möjliga att föra in i ett generaliserat, övergripande samtal.

Bidragen är utspridda över ett stort historiskt och empiriskt område. Inte på ett heltäckande sätt, men på ett strategiskt. Spänsten i det breda mediebegreppet och de kulturhistoriska rörelserna demonstreras övertygande och med kraft. Det visar sig högst tillämpligt på diskussioner om så vitt skilda företeelser som skrivscenerna (där författaren skriver att och hur han skriver) i Haquin Spegels långa dikt ”Gudz werk och hwila” och hur dessa speglar (ordvitsen är oundviklig) den stormaktstida ämbetsmannen som på en gång utövare och objekt i en apparat av kontroll och makt (Thomas Götselius), långfilmernas plats i svensk tv:s programtablåer under mediets första årtionden (Per Vesterlund), det svenska postväsendet runt 1700 (Örjan Simonsson), den ymniga förekomsten av Verner von Heidenstams profil i med honom samtida tryckeriprodukter (som nådde betydligt fler svenskar än hans böcker) (Andreas Nyblom). För att ta några exempel.

Idel förfinad humanistisk bildning. Till vad nytta?

Man kan säga att det är den frågan som Sven Widmalm behandlar i bokens avslutande bidrag. Diskussionen – som är rapp, uppfriskande jordbunden och (i alla fall för den som tycker om att odla sina depressiva sidor) nedslående – tar sin utgångspunkt i den senaste (socialdemokratiska) forskningspropositionen ”Forskning för ett bättre liv”. I denna sägs praktiskt taget ingenting om de värden i sig som humaniora och kulturvetenskap skulle kunna tänkas härbärgera. Det sägs över huvud taget inte särskilt mycket alls om humaniora, men när det sker betraktas den instrumentellt. Den är till för att uppnå någonting annat. Den ska fungera som ”ett verktyg för att åstadkomma en positiv samhällsförändring i en tid präglad av snabb förändring och stor osäkerhet”.

Så ser verkligheten ut, menar Widmalm. Vi befinner oss mitt i en utveckling som innebär en försvagning av klassiska bildningsideal och ”kan innebära” en urholkning av den humanistiska forskarens ställning i såväl yrkestrygghets- som makt- och statusavseende. I denna situation – när tendensen pekar mot de enda alternati-

ven politisering och marginalisering – är det rimligt att humanister ansluter sig till ”ett slags ansvarsfull opportunist”, där instrumentaliteten vrids mot en kritisk granskning av tidens frågor och det politiska hanterandet av dem. Då gäller det för forskningen att identifiera områden där en sådan strategi är möjlig och verkningsfull. Den kulturhistoriska medieforskningen skulle kunna ha goda möjligheter till detta. Men det värdefulla i denna forskning ligger då alltså inte i de insikter i sig som den kan generera, utan i dess närhet till ett politiskt aktuellt område. I det här fallet stakas det ut av den oro som följer med att ”grundförutsättningarna för de demokratiska processerna är under omförhandling”.

Jag tror att diagnosen, om jag förstått den rätt, är alldeles riktig. Om medicinen är rätt vald är jag däremot osäker på. Under alla omständigheter är den besk. Den ger upphov till en rent yrselframkallande smakkollision för den som just avnjutit den välbalanserade anrättningen *Mediernas kulturhistoria*.

Magnus Berg, Göteborg/Norrköping